

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

PERTTI KLEMOLA, Kenen asialla SAK?
Otava, Keuruu 1975, 351 s.

NIILO HÄMÄLÄINEN, Työätekevän asialla. Reunamerkintöjä Pertti Klemolan kirjaan Kenen asialla SAK? Otava, Keuruu, 1975, 61 s.

Suomessa syntyy harvoin kirjasotia siinä mielessä, että kirjoitettaisiin vastinkirjoja tai vastaavia julkaisuja. Jos tekijä onnistuu kuitenkin sohaisemaan valtakunnan politiikan tai moraalin (vrt. jumalanpilikka) kannalta riittävän arkaan kohtaan riittävän ronskilla tavalla, niin tällainenkin ihme saatetaan kokea. Näinhän on nimenomaan käynyt Pertti Klemolan SAK-kirjalle, johon vastaamiseen Niilo Hämäläinen on tuntenut riittävän suurta tarvetta kootakseen kolmessa viikossa joukon vastakommentteja. Lähdän kuitenkin liikkeelle Klemolan kirjasta pyrkien esittämään siitä omakohtaisen arvion ilman, että tiedotusvälineissä kirjan tiimoilta käyty kohu tuntuvasti vaikuttaisi tähän arvioon.

Valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta totesi Tieteen keskustoimikunnalle antamassaan lausunnossa yksimielisesti, että Klemolan kirja on 'ensisijaisesti mielipidekirja'. Tämä sanonta on kyllä paikkansapitävä, joskin epätarkka. Tarkempi ilmaus olisi ehkä ollut se, että Klemolan kirja on yhteiskunnallinen raportti, jossa tekijän omat näkemykset ovat painoitellen sangen voimakkaasti mukana. SAK-kirja ei siis ole mielipideteos siinä mielessä, että se pelkästään esittelisi tekijänsä henkilökohtaisia näkemyksiä, vaan sillä on toki oma pohjansa reaali maailman tapahtumissa. Käsitakseni mukaan Klemolan kirjassa käsitellään sujuvalla tavalla monia tärkeitä asioita, jotka ilman muuta ovat olleet kirjaanviemisen arvoi-

sia. Tällaisista asioista voisi esimerkkinä mainita puualan eheyttämiseen liittyneet kouke-rot, tulopoliittisen sopimusmekanismin kehitys ja toiminta sekä SAJ:n toiminta taustavoimien. Näitä seikkoja koskevien tietojen hankkiminen ei kaikenkaan ole ollut helppoa, sillä siksi arkaluontoisiksi asioita ne pitävät sisälleen. Sisäpiireillä on näistä asioista tietoa, mutta sitä tarvitaan myös näiden piirien ulkopuolella. Jos poliittisten rakenteiden ja niissä tapahtuvan toiminnan 'läpivalaisemista' pidetään demokratiaa edistävänä toimintana — kuten epäilemättä on syytä tehdä — niin tässä suhteessa Klemola on tehnyt ansiokasta työtä. Merkillepantavaa on myös se, ettei yllämainitsemiäni seikkojen osalta Klemolan raportissa ole voitu osoittaa mitään olennaisia virheellisyksiä.

Klemolan SAK-kirjan sisältämistä asiavirheistä on julkisuudessa puhuttu paljonkin. Niitä todella löytyy ja samoin on havaittavissa tiettyjä epäloogisuuksia termien käytössä kirjan eri osissa. Nämä seikat kielinevät tietystä huolimattomuudesta valmisteluvaiheessa. Kuitenkaan nämä virheet eivät käsitykseni mukaan vaikuta mitenkään olennaisesti kirjassa esitettäviin johtopäätöksiin. Ennen kritiikkiä on syytä mainita vielä eräs Klemolan työhön liittyvä seikka, nimittäin se, että yleensäkin SAK:n tyyppisten suurten ja voimakkaiden organisaatioiden tutkiminen on erittäin vaikeaa — tästä on kokemuksia muillakin kuin Klemolalla — sillä niiden halu ja kyky suojella omia intressejään ovat varmasti keskimääräistä voimakkaammat. Kriittinen organisaatiokohtainen tutkimus on yleensäkin vaikeaa ja vielä vaikeampaa se on suurten järjestöjen ollessa kyseessä (tämä kommentti koskee ainakin yhtäläillä myös STK:ta, MTK:ta, Teollisuusliittoa,

Helsingin yliopistoa jne.). Tältä kannalta katsottuna Klemola on ottanut itselleen huomattavan vaativan ja vaikeankin tehtävän.

'Kenen asialla SAK' ansaitsee myös kritiikkiä, jonka esittämistä tosin vaikeuttaa lähtökohdan valitsemiseen liittyvät ongelmat. Oletan kuitenkin, että Klemola on tarkoittanut teoksensa vakavaksi yhteiskunnalliseksi raportiksi, johon sisältyy myös tutkimuksellista panosta ja esitän kritiikkini tältä pohjalta. Ensimmäinen seikka, johon kiinnittäisin huomiota on kirjan **rakenteen horjuvuus**. Teksti on raporttimaista ja siksi luettavaa, mutta varsinaista systematiikkaa siitä on ainakin ajoittain vaikea löytää. Käsiteltävät asiat menevät paikoitellen kummasti limittäin. Niinpä esim. sivuilla 169—170 hypätään aivan yllättäen, kesken ay-liikkeen ja SAJ:n toiminnan erittelyä, Sdp:n ulkopoliittikkaan 1960-luvun puolivälin tienoilla. Monia muitakin vastaavanlaisia hyppäyksiä löytyy. Osittain tähän seikkaan liittyy teoksessa käytetyn aineiston tietty **anekdoottimaisuus**; toisin sanoen mieltäkiintäviin, mutta sinänsä toissijaisiin yksityiskohtiin kiinnitetään mielestäni aivan liikaa huomiota. Tämä koskee varsinkin SAK:n aseman analyysiä 1940-luvulla ja 1950-luvun alkupuolella. Ehkä juuri tästä syystä näitä ajanjaksoja koskevat osat jäivät selvästi kevyemmiksi kuin 1960- ja 1970-lukua koskeva tarkastelu.

Näin tehdessään Klemola ehkä unohtaa sen, että jutut eivät sinänsä todista mitään — niiden todenperäisyyttä on myös vaikea kontrolloida — eivätkä muistelmat toisaalta ole historiaa. Tällaisiin juttuihin pujahtaa sitä paitsi usein virheitä, joihin vastustajat pääsevät liian helposti kiinni ja joita itse paikalla olleet henkilöt sitten julkisuudessa oikovat (tosin heidänkään muistiinsa ei aina ole luottamista). Joka tapauksessa olen vakaasti sitä mieltä, että yleistävämpi, jäntevempi ja rakenteellisesti toisentyypinen kirjoitustyyli — jonka Klemola eräistä esimerkeistä päätellen näyttää myös hallitsevan — olisi vienyt raportin kannalta asiaa paljon paremmin eteenpäin. Silloin myös julkisuudessa käyty keskustelu olisi saattanut pysyä järkevämmissä uomissa. En voi myöskään olla kiinnittämättä huomiota siihen **poliittiseen yksisilmäisyyteen**, joka Klemolan raportissa tulee useissakin kohdissa esiin.

Selvää tietysti on, että missä tahansa organisaatiossa päätöksiä tekevä enemmistö joutuu voimakkaamman kritiikin kohteeksi, vähemmistön voidessa käyttää oppositioasemaa hyväkseen, jos se niin haluaa (ja työmarkkinapoliitikassa ei tällaista halua puuttune). Toisaalta osa Klemolan SAK:n sosialidemokraatteja, ja eräitä heistä, vastaan suuntaamasta kritiikistä on omasta näkökulmastani tarkastellen perusteltua. Klemolan analyysimalli muotoutuu poliittisessa katsannossa kuitenkin jollakin tavoin patologisesti. SAK:n toiminta on lähes yksinomaaisesti sosialidemokraattien toimintaa, jolla kansandemokraatit on syrjäytetty jonkinlaiseen hyväuskoiseen, ulkopuolisen tarkkailijan rooliin. Minun on vaikea uskoa sitä, että SAK:n kansandemokraatit ovat niin kärsivällisiä ja aloitekyvyttömiä kuin mitä Klemolan kirja antaa ymmärtää. Tässä suhteessa Klemola on tainnut syyllistyä näköharhaan. Vaikka hänelle sallinkin täyden oikeuden omaan poliittiseen näkökulmaansa, niin silti tietyllä tavoin symmetrisempi ja realistisempi ote SAK:n kahden poliittisen voimaryhmän suhteiden ja toiminnan analyysissä olisi johtanut kokonaisuutena onnistuneempaan lopputulokseen.

Tässä yhteydessä lienee paikallaan myös puuttua Klemolan esittämään väitteeseen työntantajien Metalliliitolle v. 1971 vaaleissa antamasta tuesta. Itse teoksessa tämä toteamus on varsin lakooninen: 'Metalliliiton vaalien alla Esko Suikkanen vilkutteli puoluetovereilleen vaalien talousarviota, jossa STK:n osuudeksi oli merkitty 160.000 markkaa' (s. 243). Minulla ei ole tietoa siitä, ovatko nämä rahat tulleet Metalliliitolle vai ei. Asiaan on kuitenkin kaksi näkökulmaa: periaatteellinen ja pragmaattinen. **Periaatteellisesti** tällainen rahoitus, jos sitä on esiintynyt, ei ole missään tapauksessa hyväksyttävissä. Toisaalta asiaan voidaan ottaa myös **pragmaattinen** näkökulma, kuten Niilo Hämäläinen on tehnyt: 'Väitteen olisi sinänsä tehnyt uskottavammaksi, jos se olisi koskenut viisin- tai kymmenkertaista summaa. Metalliliitto sen enempää kuin moni muukaan merkittävä liitto ei ole kuitenkaan jonkin 160.000 markan tarpeessa — eivät edes sen liiton sosialidemokraatit vaalityötä tehdessään, sillä tuolla summalla ei kovin kaksista lentolehtistikään liiton kenttään aikaansaada' (ss. 26—27).

Todettakoon tässä yhteydessä se seikka, että Metalliliiton vuosibudjetti on muistini mukaan v. 1975 yli 60 mmk.

Niilo Hämäläisen reunamerkinnot Klemolan kirjaan ovat käytännön miehen puhetta, jota on tietysti syytä kuunnella kaikkien huikeiden yleistysten lomassa. Hämäläisen kritiikin tärkein osa suuntautuu siihen, että Klemola ei tunne SAK:n työmenetelmiä: 'Klemolan omat, ammattiyhdistysliikkeen aivan jokapäiväiseenkin elämään kohdistuvat väitteet paljastavat hänen itsensä liikkuvan oudossa ympäristössä kun hän tutkiskelee SAK:n asioita. Väärinkäsitykset yksinkertaisissakin asioissa osoittavat, ettei hänellä ole harmainta aavistustakaan siitä, miten sellainen ammatillinen keskusjärjestö kuin SAK toimii' (s. 22). Tämä näkemys omaa epäilemättä todellisuuspohjaa. Toisaalta tässä on tutkimuksen kannalta eräs olennainen dilemma: tietyssä organisaatiossa itse toimivat henkilöt eivät voi tai eivät halua kirjoittaa kriittistä katsausta järjestöstään. Ulkopuolisella, joka tällaiseen työhön ryhtyy, ei ole toisaalta useinkaan riittäviä mahdollisuuksia hankkia käytännön kokemusten pohjalta lätevää asioiden ja olosuhteiden tuntemusta.

Ajoittain Hämäläisen esittämät reunamerkinnot ovat, kuten edellä totesin, aivan paikallaan olevia ja antavat jopa uutta tietoa eräistä asioista (esim. Tukholman suurlähetystön työvoima-attashean paikan täyttäminen, ss. 30—32). Toisinaan Hämäläisen merkinnät rajoittuvat kuitenkin pelkästään Klemolan esittämien näkemysten kiistämiseen ilman, että hän vaivautuisi perustelemaan pitemmälle omia näkemyksiään tai luomaan esille näkökantansa puolesta puhuvaa aineistoa. Näin tapahtuu ennen kaikkea Klemolan kirjan kannalta keskeisissä aiheissa kuten tulopoliitikassa ja lakko-oikeudessa, joihin Hämäläinen uhraa kirjastaan vajaat kolme liuskaa. Kaiken kaikkiaan tämä johtaa siihen tulokseen, että Hämäläinen vastaa kirjassaan ainoastaan yksityiskohtiin, eikä juuri lainkaan periaatteellisiin kysymyksiin. Tästäkö johtunee se, että Klemola ja Hämäläinen puhuvat suurelta osin toistensa ohii, yhteistä pohjaa löytämättä. Tätä pohjaa tosin kumpikaan ei liene vakavissaan edes hakenut.

Raimo Väyrynen